

Merkez-Çevre İlişkisi Bağlamında Elit Retoriği: 2014 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Yönelik Bir Söylem Analizi

DOI: 10.26466/opus.433644

*

Tuğba Yolcu* - Ayşe Aslı Sezgin**

*Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Osmaniye/ Türkiye

E-Mail: tyolcu@osmaniye.edu.tr

ORCID: [0000-0002-7131-7545](https://orcid.org/0000-0002-7131-7545)

** Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Osmaniye/
Türkiye

E-Mail: aaslisezgin@gmail.com

ORCID: [0000-0002-4557-7351](https://orcid.org/0000-0002-4557-7351)

Öz

Bu çalışmada, siyaset biliminde elit kavramı ve bu kavrama bağlı olarak siyasal ve toplumsal olayların analizinde kullanılan elit teorilerinin kavramsal çerçevesi ışığında, yine siyaset bilimi ve siyasal iletişim çalışmalarında önemli bir konuma sahip olan retorik kavramının yardımıyla Türk siyasi tarihinin yakın geçmişine ilişkin merkez-çevre ilişkisi bağlamında bir inceleme yapılmak istenmiştir. Her dönem özellikle toplumsal olayların nedenlerini ve sonuçlarını açıklayabilmek adına, sosyolojik araştırmalara da konu olan elit teorisi, siyaset bilimi literatüründeki önemini de güncel tutmaktadır. Çalışmada, bu amaçla, 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde, adaylığı ile birlikte seçkin-elit siyasetçi tartışmalarının da başladığı, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun, seçim sürecindeki söylemleri, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Merkez-çevre, Retorik, Elit, Elit retoriği

Elite Rhetoric in the Context of Central-Periphery Relations: A Discourse Analysis Towards 2014 Presidential Elections

*

Abstract

In this study, it has been intended to make an analysis for the recent history of Turkish political history, in the context of the centre-periphery relationship, within the conceptual framework of the concept of elite in political science and of the elite theories used in the analysis of political and social events, in parallel with this concept, and also with the help of the rhetoric concept which has an important position in political science and political communication studies. The elite theory, which is also the subject of sociological researches especially to be able to termly explain the causes and consequences of social events, still maintains its importance in political science literature. For this purpose, in the study, Ekmeleddin Ihsanoglu's discourse in the 2014 presidential election process, in which distinguished -elite politician debates were started with his candidacy, has been analyzed by discourse analysis.

Keywords: Center-periphery, Rhetoric, Elite, Elite rhetoric

Giriş

10 Ağustos 2014 tarihi Türk siyaseti açısından, seçmenin birçok yenilikle karşılaştığı önemli bir tarihtir. İlk kez Cumhurbaşkanını seçecek olan halk, adayların bireysel olarak sürdürdükleri kampanyalarını kitle iletişim araçları vasıtasıyla takip etmiştir. Bu seçim Cumhurbaşkanının ilk kez halk tarafından seçilecek olmasının yanı sıra adaylar açısından da farklı bir görünümü ortaya çıkartmıştır. O dönemde yapılan tartışmalarda, çok konuşulan bir isim de Ekmeleddin İhsanoğlu olmuştur. Daha önce birçok önemli görevde bulunan ve bilim adamı kimliği ile dikkat çeken İhsanoğlu, 10 Ağustos 2014'teki Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde, yine Türk Siyasi Tarihi açısından değerlendirilmesi ve incelenmesi gereken bir ortaklık kapsamında, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) ortak aday olarak seçime katılmıştır.

Merkez-çevre yaklaşımı çerçevesinde, elit retoriğine ilişkin bir değerlendirme yapmayı amaçlayan bu çalışmada, merkezin en büyük taşıyıcısı olarak değerlendirilen "devlet"e aynı perspektiften yaklaşan, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun, seçim sürecinin başlangıcını oluşturan ve aynı zamanda seçim bildirgesi olarak da hazırlanan konuşma metni incelenmiştir. Van Dijk'ın mikro düzeydeki söylem analizinin esas alındığı çalışmada, seçim bildirgesinde yer alan ifadeler, retorik unsurlar ve sözcük seçimi-cümle yapısı dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Akademisyen kimliği, İslam kültürü, Osmanlı bilim ve kültürü konularındaki tecrübeleri, bilgi birikimi ve üstlendiği önemli görevlerin izlerinin açıklamalarında da gözlemlendiği İhsanoğlu, seçim sürecinde sükûneti ön plana çıkartan üslubuyla dikkat çekmiştir. Bu üslup tam da bu noktada, bu çalışmanın kavramsal çerçevesini de oluşturan merkez-çevre yaklaşımı kapsamında, merkezin ve çevrenin konumuna ilişkin bir tartışmaya da konu olmuştur. "Devlet yönetmenin" "siyaset yapmaktan" farklı bir yaklaşım gerektirdiğini vurgulayan İhsanoğlu, merkez-çevre yaklaşımı içinde yer alan devletin otoritesini seçkinler vasıtasıyla yayması düşüncesini bir anlamda dile getirirken, çalışmanın kavramsal çerçevesinin bir diğer başlığı olan retorik, elit kavramı ve elit retoriği konularının da kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir.

Türkçe’de “seçkinleri” işaret eden “elit” kavramı, toplumsal yapı içinde en üst tabakayı oluştururken, siyasi elitler de bu üst düzey konularından dolayı siyasi otoriteyi ellerinde tutanlardır. Eğitim alanında en yüksek puanları alarak, yetenekli, zeki ve güçlü insanlar olarak anılan elitler, elitist teoriler konusunda yapılan çalışmalara da konu olmuştur. Bu teorilere göre de en iyi idare şekli seçkinlerin idaresi olacaktır.

Konuşmalarında Nobel ödülünden, bilimden, sanattan bahsederken, diğer tarafta da huzurun, dirliğin ekilmesi gerektiğini vurgulayan Ekmeleddin İhsanoğlu’nun retorik özellikleri, bu çalışmada 10 Temmuz 2014 tarihinde açıkladığı seçim bildirgesinde yer alan ifadeleri kapsamında, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ancak, bu incelemeye önce çalışmanın kavramsal alt yapısını oluşturmak üzere, merkez-çevre yaklaşımı, bu yaklaşımın Türk siyasetine yansımalarını incelemek gerekir.

Merkez-Çevre Yaklaşımı ve Türk Siyasetine Yansıması

Merkez-çevre ilişkisi Edward Shils tarafından ortaya atılmış ve toplum yapısını açıklayan önemli bir anahtar rol üstlenmiştir. Bu rol, toplum yapısı içindeki yönetim ilişkilerini ve toplumu meydana getiren, toplumsal ilişkileri oluşturan tüm süreçleri açıklamaya çalışmıştır. Türk toplumunu bu teori üzerinden değerlendirmesini ise Şerif Mardin yapmıştır. Bu çerçevede, Türk toplum yapısını açıklamadan önce teoriye kısaca yer vermekte yarar vardır.

Her toplumun bir merkezi olduğunu ifade eden Shils, bu merkezi etki yeteneği güçlü olan ve gücünü değerler ve inançlar sisteminden alarak toplumu yöneten ve bu değerler, inançlar ve sembollerin de merkezini oluşturan alan olarak tanımlamaktadır. Bu özelliği sebebi ile bu alan ayrı bir kutsiyete sahiptir (Shils, 2002, s. 86). Bu kutsiyet, merkezin değerler ve kurumlar üzerindeki otorite kaynağını oluşturur. Bu nedenle bu otoriteden kaynaklanan sürekli bir takdir edilme isteği içindedir (Shils, 2002, s. 88).

Merkez sadece toplumun manevi unsurlarını içeren bir alan değildir aynı zamanda bir eylem alanını da ifade eder. Yani toplumun manevi unsurlarının cisimleştiği alandır. Bu eylem alanı toplumu oluşturan kişiler

ve kurumların (siyasi teşkilat, roller ve statü sistemi gibi) faaliyetlerini içerir (Shils, 2002, s. 87).

Merkezi değerler sistemi ve faaliyet alanının en büyük taşıyıcısı “devlet”tir. Devlet, otoritesini, değerleri toplumun diğer kesimlerine seçkinler aracılığı ile yaymaktadır. Seçkinler merkezde kilit rol oynayan bazı pozisyonlarda yer alarak güçlü bir konuma gelmektedir. Bu seçkinler arasında üstlenilen roller, kişisel bağlar ve atamaların merkezden kontrolü sebebi ile uzlaşma söz konusudur (Shils, 2002, s. 91- 92).

Merkez-çevre ilişkisini batı toplumları açısından değerlendiren Shils, batı toplumlarında bu ilişkinin bütünlüklü bir şekilde olduğunu ifade etmektedir. Bu bütünlüğün temelinde ise merkezi değer sisteminin, toplum üyelerinin kalplerine, çok derin bir şekilde işlemesi yatmaktadır (Shils, 2002, s. 93). Türk toplumunda ise Shils’in ifade ettiği batının modern toplumlarındaki merkez çevre bütünlüğünün gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. Bu ise Türk siyasi hayatında birçok sorunun temelini oluşturmuştur.

Merkez-çevre ilişkisini Türk toplumu açısından değerlendiren Şerif Mardin, merkezi, Osmanlı bürokrasisi ile devletin işlemlerini mümkün kılan öz olarak tanımlamıştır. Merkezin dışında kalan toplumsal alan ve kurumları içeren coğrafi sınırlar ise çevre olarak tanımlanır (Mardin, 2009, s. 37). Mardin bu ilişkinin batı toplumları ile karşılaştırıldığında, batıdaki ulus devlet yapısının Osmanlı kurumları ile karşıtlık gösterdiğini ifade eder. Bu nedenle batıda devleti biçimlendiren güçler ile Osmanlı’da modernleşme öncesi devleti biçimlendiren güçler birbirinden farklıdır. Batıda modern devletin oluşum sürecinde merkezleşme, feodal temellere dayandığından, “çevre güçleri ile uzlaşmaya varmak” şeklindeki sonuçlarla karşılaşmıştır. Ancak Osmanlı’da ise bu karşı karşıya geliş tek boyutlu bir çatışma biçiminde ve bütünlük konusunda eksiktir (Mardin, 2014, s.115-117).

Merkez ile çevre arasında yaşanan temel sorunun ve kopukluğun en genel boyutu imparatorluk içinde imparatorluk öncesi soy zincirlerinin çok güçlü olmasından kaynaklanan bölünmüşlüğüdür. Bu kopukluk Osmanlı modernleşmesinde politik yapıdaki bölünmüşlük şeklinde görülerek, gayrimüslimleri politik bakımdan bütünlük sorunu şeklinde 19. yy’da devam etmiştir (Mardin, 2014, s.117-132). Ayrıca

klasik dönemden modern döneme geçişle birlikte merkezi değerler sistemi de değişime uğramış; Osmanlı klasik dönemini etkisi altına alan temel unsur olan “İslamiyet”, yerini modern dönemle birlikte pozitivizmden beslenen “bürokratik zihniyete” bırakmıştır (Mardin, 2003, s. 204-205).

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte Osmanlı son dönemlerinde Batılılaşmış bürokrat grup merkezi temsil etmiş ve merkezin modernleşme adına ürettiği değerleri çevreden bir etki almaksızın çevreye benimsetmeye çalışmıştır. Bu anlamı ile Türk modernleştiricileri gelenekçi ve yenilikçi çatışması içinde oldukça zor bir süreci üstlenmiştir. Bir taraftan modernliğin karşısındaki geleneksel öğeleri ve kodları modernliği toplumsal gerçeklik haline gelmesini engellediği için tasfiye etmeye çalışırken, diğer taraftan da toplumu çağdaşlaşma noktasına ulaştırmayı hedeflemişlerdir (Heper, 1985, s. 96). Çevreden bağımsız bir şekilde çevrenin dizayn edilmesi, merkez ve çevre kopukluğunun Türk siyasal hayatında uzun yıllar hissedilmesine neden olmuştur.

Merkezdeki bürokratik elitler Cumhuriyetin inşa sürecinde de etkinlikleri göz önünde tutularak bu süreçten sonra da etkin olma yarışı içinde olmuşlardır. Siyasal iktidarı ve bu yolla toplumu biçimlendirme sürecinde merkez ve çevre arasındaki mesafe daha da artmıştır. Merkez- çevre arasındaki bu mesafenin artması temsil ve meşruiyet gibi krizlerin artmasına neden olmuştur (Çaha, 1997, s. 31). Bu nedenle Türk siyasal hayatı özellikle 1980'lere kadar merkez çevre kopukluğundan kaynaklı temsil ve meşruiyet krizlerini yaşamıştır.

1980'lerden başlayarak özellikle 1990'larda sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerin çevreye de önemli etkileri olmuştur. Özellikle sermaye çevrelerindeki değişiklik yeni bir burjuva sınıfının oluşmasına neden olmuştur. Anadolu'da yeni bir burjuva sınıfı oluşmuştur (Akyol, 2013, s. 438). Bu yeni oluşumun siyasal iktidarda yer alması süreci ise merkez ve çevre arasındaki ilişkiyi yeni bir boyuta taşımış ve çevrenin merkezde temsil edilmesine başka bir ifade ile merkez ve çevre arasında bir yer değişimine neden olmuştur.

Merkez-Çevre Yaklaşımı Bağlamında 2014 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Türk toplum yapısındaki geleneksel merkez ve çevre ilişkisi batıdaki aksine bütünlük bir yapı göstermemekle birlikte merkez-çevre ilişkisinin seyri anlamında Türk siyasal hayatı içinde farklı kırılma noktaları yaşanmıştır. Bu durum öncelikle 1950 yılında Demokrat Parti'nin çevrenin unsuru niteliği ile İslamiyet'e başvurarak elde ettiği büyük etki (Mardin, 2014, s.139) merkez-çevre kopukluğu açısından ümit vaat edici gibi görülmüştür. Ancak 27 Mayıs darbesi bu kopukluğu tekrar vurgulamış, merkezin çevre karşısında eski kutuplaşması yeni bir biçim almıştır.

Merkez-çevre modelinde 1960-61 yılları arası restorasyon dönemi olarak adlandırılır ve merkezin egemenliği yeniden ele geçirdiği dönem olarak kabul edilir. Bu çerçevede 27 Mayıs 1960 darbesi merkezin asker-sivil seçkinlerinin, çevrenin temsilcilerini kontrol altına almaya yönelik bir hareketi olarak tanımlanmaktadır (Akyol, 2013, s.433). Bu süreçten 2000'li yıllara gelene kadar merkez-çevre arasında farklı çatışmalar ve mücadeleler yer almış ancak özellikle 1980 sonrası küreselleşme sürecinin etkisi ile birlikte 2000'li yıllarda merkez çevre arasındaki asıl kırılma yaşanmıştır.

2002-2007 yılları arası, yeni bir demokratik tepki ve çevre radikalizmi ile birlikte merkezdeki muhafazakâr konsolidasyon dönemi iken 2007'den itibaren ise demokratik tepkinin devam ettiği merkezdeki çevre ile çevredeki merkezin koalisyonunun gerçekleştiği dönem olarak kabul edilir (Akyol, 2013, s.440).

2002 yılında Ak Partinin tek başına iktidara gelmesi genel olarak çevreyi temsil eden unsurlar içerdiğinden çevrenin merkeze konumlanma süreci olarak ifade edilmektedir (Vergin, 2007, s.74). Bu durum daha önce de belirtildiği gibi 1980'lerden sonra başlayan bir sürecin devamı niteliğindedir. 2000'li yıllardan sonra merkez-çevre ilişkilerinde yaşanan bu değişim geleneksel olarak merkezde yer alan seçkinlerin siyasal iktidardaki etkinliğinin azaldığını da göstermektedir.

2014 yılı seçimleri bu anlayışla aslında çevrenin merkeze tam olarak hâkim olduğunun bir göstergesidir. 2014 yılı seçim sürecinde adaylar incelendiğinde 3 adayın bulunduğu ve bu adaylar içinde, geleneksel

merkezi bürokratik eliti yansıtan bir adayın olduğu görülmektedir. Merkezi temsil eden bir parti olarak görülen CHP, çatı aday olarak Ekmeleddin İhsanoğlu'nu Cumhurbaşkanı adayı olarak göstermiştir.

Kahire doğumlu olan Ekmeleddin İhsanoğlu, Ain Shams Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik-Kimya Bölümünü bitirmiş bir akademisyendir. İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi IRCICA Genel Direktörü, İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. International Union for History and Philosophy of Science IUPHS Başkanı, Türk Bilim Tarihi Kurumu Kurucu ve Şeref Başkanı, Harvard Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Merkezi Danışma Kurulu, UNESCO İslam Kültürü Komisyonu ve benzer birçok ulusal ve uluslararası kurum ve akademinin üyesi veya şeref üyesi olmuştur. Birçok Türk ve yabancı üniversitede öğretim üyesi ve ziyaretçi profesör olarak görev yaparak Türk ve yabancı üniversitelerden Fahri Doktora unvanları almıştır. Ayrıca Osmanlı bilim ve kültür tarihi, kültürlerarası etkileşim konularında birçok dilde eserleri ve makaleleri bulunmaktadır (TBMM, 2018). İhsanoğlu, seçim sürecinde, biyografisinin dışında, Türk siyaseti için yeni bir isim olması ve kullandığı dilin de etkisiyle toplum üzerinde farklı bir konumda değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, incelenmek üzere, örnek olarak seçilen 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimleri adaylarından biri olan Ekmeleddin İhsanoğlu'na ait seçim bildirgesi, elit retoriği kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Türk siyasetinde merkez-çevre ilişkisinin gelişim sürecine bağlı olarak incelenmek istenen bu örnek metne ilişkin söylem analizine geçmeden önce retorik, elit kavramı ve elit retoriğine de kavramsal çerçeve içinde yer vermek gerekir.

Retorik, Elit Kavramı ve Elit Retoriği

M.Ö. 330'da konuşma, söz söyleme sanatı hakkında yazılan kaynaklarda, dinleyicilerde heyecan yaratma gibi konuşmanın özünü ilgililemeyen konuların ön plana çıkartılmış olması Aristo tarafından eleştirilmiştir. O'na göre "belli bir durumda elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisi" olarak tanımlanan retorikte, kanıtlama unsuru göz ardı edilmiştir. Retorik, politik alanda olduğu gibi kanıtlamanın ön planda olduğu bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca retorik, dili doğru kullanmaktan çok, dili güzel ve yetkin bir biçimde kullanma sanatıdır (Ross, 2002, s.312).

Konuşmacının karakterine, dinleyiciyi belli bir ruh haline sokmaya, konuşulan sözdeki kanıta bağlı olarak konuşmada, konuşmacı hakkındaki yargılarımız, söylenen sözün duygularımızı harekete geçirmedeki etkisi ve inandırıcı kanıtların bize sunuluyor olması, retoriğin özündeki inandırma unsurunu ön plana çıkartacaktır (Aristo, 2004, s. 38).

Retorik konusunda yapılmış çalışmalar incelendiğinde, önemli bir kaynak olarak Aristo ve O'nun retorik teorisi ile karşılaşılacaktır. Atinalı filozofların da Aristo'dan önce söz konusu alanda çalışmalar yapmış olmasına rağmen, bugüne kadar ulaşan ve birçok bilimsel çalışmaya kaynak olan en önemli çalışma Aristo tarafından gerçekleştirilmiştir.

Cicero'nun "ikna etme amacı taşıyan konuşma" şeklinde tanımladığı retorik, "retor-reter" kelimelerinden türetilmiş, bu kelimelerin kökeni de phemi (demek), lego (söylemek), ero (bildirmek) fiillerine dayanmaktadır. Atina'da demokrasinin uygulama alanı bulmaya başladığı, Pers saldırıları sonrası dönemde gelişen retorik, politik serbestlikle birlikte, siyasi kariyerine yön vermek isteyenlerin topluluk önünde konuşmaya başlamalarıyla gelişmiştir (Theodorakopoulos, 2004, s.63).

Konuşmanın ana fikrinin yer aldığı "buluş", giriş-anlatım-kanıtlama ve son sözden oluşan "düzen", duygu ve düşünceleri ifade etme şekli olan "anlatım tarzı", hatırlatmaya yönelik öğelerin yer aldığı "bellek" ve sağlam dayanakların ileri sürüldüğü "sav ileri sürme" bölümlerinden oluşan retorikte, Aristo'ya göre, konuşmacının konuyu iyi bilmesinin yanı sıra, bu konuyu doğru biçimde kompozisyona dökmesi de önem kazanmaktadır (Theodorakopoulos, 2004, s.98).

Etkili ve ikna amaçlı konuşmada, Aristo'nun belirttiği önemli unsurların yanı sıra, fiziksel birtakım koşulların sağlanmış olması da bu etkiyi arttıracaktır. Doğru nefes alma, sesin şiddeti, konuşurken takip edilen tempo, vücut dilinin konuşma ile olan uyumu, konuşma stili (kısa ve öz cümleler kurma, mantıklı bir konuşma düzeni takip etme gibi), dinleyiciler üzerinde doğru bir şekilde gözlem yapma ve geri dönüşleri doğru değerlendirme (Ammelburg, 2003, s. 91) bu fiziksel koşullar arasında sıralanabilir.

Klasik Yunan'daki retorik çalışmalarında özel bir önem verilen ve dikkat çeken bir inceleme konusu olarak siyasal retorik, diğer retorik biçimlerinden ayrı özelliklere sahiptir. Siyasal retorikğin tüm yurttaşlar açısından bir anlam ifade etmesi, meşru oluşu, günümüzde kitle iletişim araçları yoluyla yaygın bir şekilde dağıtılması, onu diğer retorik biçimlerinden ayrı tutmaktadır (Van Dijk, 1999, s.364).

Toplulukları fethetme, sözün çekiciliği ve belgelerin gücüyle kitlelerin dikkatini çekme, dinleyicileri konuşmacının görüşlerine katılmaya sürüklenme, sade ve açık olma gibi özelliklere sahip olması gereken siyasal retorikte, kitleler nezdinde tereddüt edenleri inandırmak, karşıt olanlarda ise sarsıntı yaratmak amaçlanmıştır (Doğru, 2000, s.76). Bu noktada, çalışmanın kapsamına uygun olarak, özellikle siyasal retorikğin kullanımı konusunda eliti teorisinden, siyasal elitlerden ve elit retorikğinden söz etmek doğru olacaktır.

Fransızca'dan alınan ve Türkçe'ye "seçkinler" olarak çevrilen "elit" kelimesine, farklı dönemlerde, farklı toplumlarda çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Ancak tüm bu anlamlar incelendiğinde, değişik kullanılış şekillerindeki ortak noktanın, kelimenin üstün nitelikleri, gücü ifade ettiği tespit edilebilir. Siyaset bilminde elit kavramını ilk kullananlardan biri olarak Pareto ise kurmaya çalıştığı elit modelde, elitlerin bütün toplumsal faaliyet alanlarında en yüksek puanları alan, en yetenekli, en zeki, en güçlü insanlar olduklarını vurgulamıştır. Elitler, bir toplumun en üst tabakasını oluşturmaktadır. Siyasi elitler de toplumun diğer alanlarındaki elitler gibi siyasi iktidarı elinde tutan ve devlet otoritesini kullananlardır. Siyasi elitin bu üstün durumu, halk tarafından da kabul edilmiştir. Siyasi elitlerin bir diğer özelliği de siyasi iktidara katılma, siyasi karar alma yönünden etkin olamama, fiilen bu durumu kullanmama durumunda da olabilmeleridir (Daver, 1965, s. 518).

Elit kavramının tartışılmasıyla, siyaset bilminde elitist teoriler ortaya atılmıştır. Elitizm adı altındaki bu teorilerde öne sürülen ana fikir, siyasi iktidarın belirli bir küçük grup tarafından kullanılması gerektiğidir. Platon'un "filozof hükümdarlarından" başlayan elitist teoriler üzerine yapılan çalışmalarda özetle en iyi idare şeklinin üstün, kahraman seçkinlerin idaresi olduğu vurgulanmıştır (Daver, 1965, s.523).

Siyasetin yönetenler ve yönetilenler ayırımına dayandırılması başlığı altında, "elitler (seçkinler) ve kitleler" şeklinde değerlendirilen klasik elit

teorilerinde siyasi kararları alanların kim ya da kimler olduğu sorgulanmaktadır. Toplumun yöneten küçük bir azınlığa karşılık, çoğunluğu oluşturan, toplumun geri kalan kısmı, yani kitlelerden söz edilir. Pareto ile birlikte Mosca da (elit kavramını kullanmamakla birlikte) bir yönetici sınıfın varlığını çalışmalarında vurgulamıştır. Mosca'ya göre yönetici azınlığa dahil olan kişiler üstün yeteneklere sahiptir (Kapani, 2016, s.123).

İktidarın yapısını açıklamaya yönelik olarak elit teorisi, 1980'lerden itibaren sosyal bilimler alanında yer almaya başlarken, 90'lar ve 2000'lerin başında siyasi ve toplumsal olayların daha net analiz edilmesinde bu teoriden yararlanılmıştır (Arslan, 2004).

Enerji, zaman, motivasyon gibi bireysel kaynaklarla birlikte, zenginlik, statü, saygınlık gibi sosyal ve ekonomik kaynakları kontrol edebilecek konumda bulunarak, toplumsal süreçleri etkileme yetisine sahip olan bireyler "elit" kavramı altında değerlendirilmektedir. Bu bireyler ayrıca hiyerarşik toplumsal yapı içinde üst konumda yer almaktadır. Elit kavramı, Amerikalı sosyolog Mills tarafından "iktidar seçkinleri" şeklinde de kavramsallaştırılmıştır (Arslan, 2004).

Retorik, elit kavramı ve elit teorisi hakkında bilgilerin verildiği bu bölümde, özellikle üstün özellikleri dolayısıyla seçkin konumda bulunan siyasi elitler, Antik Yunan'da söz söyleme konusunda üstün bir yeteneğe sahip olan önemli karakterlerin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Tarihsel süreçte, sözü doğru ve etkili kullanarak, retoriksel unsurları dikkate aldıkları konuşmaları neticesinde, kitleleri inandırma ve ikna etme konusundaki yetenekleri, seçkinlerin konumu geçmişte bugüne açıklamada önemli bir veri olarak değerlendirilmelidir.

Seçkinlere ait retorik unsurları araştırmak, özellikle elit teorisi kapsamında yapılacak olan toplumsal ve siyasi olayların analizinde önemlidir. Politikacılar kamuoyunda güçlü bir etki bırakmak ve vatandaş için önemli birer bilgi kaynağı olarak değerlendirilebilecek neler söylüyor? Bu konuda özellikle siyasal iletişim alanında yapılmış çalışmalar incelendiğinde, elitlerin bu denli etkili olabilmek için kamuya ait görüşleri kendi üsluplarınınca aktardıklarının tespit edildiği gözlenecektir. Elit retoriğinde karar alma sürecinde seçkinlerin kendi konumlarına ilişkin makul gerekçeler sundukları, bunun yanı sıra alternatif argümanları ve önerileri de değerlendirdikleri görülür. Ayrıca güçlü ve zorlayıcı

bir durum karşısında, seçkinler tercihlerini yeniden değerlendirmeye istekli olduklarını gösteren bir retorik kullanırlar (Amsalem, vd. 2017).

Yöntem

Bu çalışmanın konusu gereği, bulgulara erişebilmek için söylem analizi yönteminden yararlanılmıştır. Zira söylem analizinde insanların bilgilerini, görüşlerini ve değerlerini, kişiliklerini ve kimliklerini, sosyal ilişkilerini ve sosyal altyapılarını yansıtan söylemin analizi yapılmaktadır (Gür, 2013). “Merkez-Çevre İlişkisi Bağlamında Elit Retoriği:2014 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Yönelik Bir Söylem Analizi” başlıklı bu çalışmada da elit retoriğine ilişkin izlere ulaşabilmek için söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Söylem analizi konusunda yapmış olduğu çalışmalar neticesinde eleştirel söylem analizinin de ortaya çıkmasında öncü isimlerden biri olan Van Dijk (Çomu ve Halaiqa, 2015), bu analizi medya çalışmalarına da uyarlayan isimdir. Medyaya yönelik söylem analizinde özellikle haber metinlerindeki söyleme ilişkin analizler gerçekleştiren Van Dijk, iki farklı düzeyde, mikro ve makro olmak üzere haber metinlerini analiz eder (Durna ve Kubilay, 2010).

Elit retoriğine ilişkin bir söylem analizi yapmayı amaçlayan bu çalışmada da Van Dijk’in mikro yapıları çerçevesinde, 2014 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan Ekmeleddin İhsanoğlu’nun Çırağan Sarayı’nda gerçekleştirdiği ve seçim bildirgesini açıkladığı konuşma metni analiz edilecektir.

Mikro düzeydeki söylem analizinde Van Dijk, metinlerin sözcük seçimleri (ideolojik yapılanma), cümle yapıları (basit, karmaşık, aktif-pasif cümle), retorik unsurlar (ikna edici ve inandırıcı etkenler) konusundaki analizleri gerçekleştirmektedir (Durna ve Kubilay, 2010). Bu çalışmada da analiz edilmek üzere seçilen, 2014 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimleri adaylarından Ekmeleddin İhsanoğlu’nun seçim bildirgesi, bildirge içinde yer alan bazı cümlelerin mikro düzeyde incelenmesi vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Mikro düzeydeki analiz esnasında Tablo 1’de yer alan analiz şablonu kullanılmıştır. Özellikle retorik analizi esnasında, çalışmanın temel argümanını da oluşturan elit retoriğinin kullanımına

ilişkin bulgular, geleneksel değerler, devlet yönetimi, saygı-üslup, refah-huzur, ekonomik değerler, görev tanımı, modern toplum, eğitim-bilimsel değerler ve kutsal değerler vurguları altında değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Mikro düzey söylem analizi şablonu

Seçim Bildirgesi Cümlesi

Cümle Yapısı

Sözcük Seçimi

Retorik Unsurlar

Bulgular

Ekmeleddin İhsanoğlu, 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine adaylığını ve seçim bildirgesini açıkladığı 10 Temmuz 2014 tarihli ilk konuşmasında besmele çekerek ve Fatıha suresinin Türkçesi'ni okuyarak giriş yapmış, kendisini dinleyenlere "Ey azizler" şeklinde hitap etmiştir. Bu hitap ilk etapta dikkat çekmiş ve yine kendisi, bunun nedenini, Türk edebiyatı içindeki bir örnekle açıklamıştır. Bu açıklama ve hitap, İhsanoğlu'nun Türk kültürü üzerine yapmış olduğu akademik çalışmaların da izlerini taşımaktadır.

İlk kez Cumhurbaşkanı'nı seçecek olan seçmen, o dönemde adayların doğrudan kendilerini tanıttıkları seçim kampanyaları ile karşılaşmıştır. İhsanoğlu da yeni ve farklı bir isim olarak yer aldığı seçim sürecinde, kendisini destekleyen ittifak oluşumunun (MHP-CHP) siyasi söylemine uygun bir program kapsamında kampanyasını sürdürmüştür.

Merkez-çevre ilişkisi kapsamında, İhsanoğlu'nun seçim bildirgesi açılış konuşması değerlendirildiğinde siyasal tabanın desteğini sağlamak adına çevreyi temsil eden kültürel değerlere konuşmada özellikle vurgu yaptığı dikkat çekmektedir. Dinin geçmişten bu yana politik meşruiyet açısından bir araç, değer olarak görülmesi (Karadağ, 2005, s. 907) İhsanoğlu'nun konuşmalarına da yansımıştır. Akademik geçmişi göz önüne alındığında özellikle İslam tarihi alanında yaptığı çalışmalar dolayısı ile

toplumun dinsel değerlerine vurgu yapmakla birlikte bu değerleri Türkçe ayet okuyarak Türk-İslam sentezi içinde değerlendirdiği görülmektedir. Bu durum, Cumhuriyet'in kuruluş yılları ve tek parti döneminde bürokratik ve siyasi elitler tarafından ulusal kimlik oluşturma yolunda atılan adımlarda da rastlanmaktadır.

Tablo 2. Geleneksel değerler vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Size 'Ey azizler' diye hitap etmek istiyorum. Bu bizim edebiyatımızdadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı dostlarına şu şekilde seslenirdi. 'Ey aziz, ey azizler' çok hassas dönemden geçiyoruz. Daha fazla huzura ihtiyacımız var”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı
Sözcük Seçimi	Türk geleneksel değerlerine vurgu, halk edebiyatından örnek seçimi
Retorik Unsurlar	Samimiyetin, dostluk vurgusu ile “azizler” hitabı vasıtasıyla kurulmaya çalışılması; huzurun bu dostluk ortamında inşa edilmesi düşüncesi

Ekmeleddin İhsanoğlu, aday kimliği incelendiğinde, MHP-CHP ittifakının bir çatı adayı olarak farklı özellikleri ile ön plana çıkmakta ve ideal bir aday olarak değerlendirilmektedir. Önemli bir Osmanlı ailesine uzanan soyu, medeniyetler arası diyalog faaliyetlerinde aktif bir rol üstlenmesi, akademik camiada tanınmış bir İslam bilgini olarak bilinmesi bu özellikleri arasında sıralanabilir (Grigoriadis, 2015). Ancak diğer taraftan, seçimin mevcut atmosferi, rakiplerin seçmen tarafından algılanma şekli, İhsanoğlu'nu bir anlamda elit bir çizgide tutarak, yalnız bırakmaktadır. “Cumhurun başkanı seçimi” vurgusu, seçmenle aynı dili konuşabilen, ülkenin içinde bulunduğu sorunları analiz edebilen bir adayı ön plana çıkartacak koşulları açıklamaktadır.

Tablo 3. Devlet yönetimi vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Devletin görevi sapla samanı ayırmaktır. Bu ülkeyi 3'e 5'e bölmekle siyaset yapılırsa ama devlet yönetilemez”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı Mevcut durumdan duyulan rahatsızlık dile getirilmiş, siyaset yapmak ve devlet yönetiminin birbirinden farklı değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
Sözcük Seçimi	Devlet yönetimi konusunda bilgi eksikliği, bu eksikliğin ülkeyi bölme tehlikesini ortaya çıkarttığı, duruma müdahale edilmesi gerektiği düşüncesi

İhsanoğlu, kendi bilgi ve birikimi ile mevcut durumdaki eksiklikleri tespit ettiğini ve bu durumdan duyulan memnuniyetsizliği konuşmasındaki cümlelerde zaman zaman aktarmıştır. Yaşanılan bir karmaşa ortamını vurguladığı konuşmasında, devlet yönetiminin sapla samanı birbirinden ayırabilecek bir bilgi birikimine ihtiyaç duyduğunu aksi halde uygulanan siyasetin bölünme tehlikesine neden olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca İhsanoğlu'na göre, bir devleti yönetmek ve siyaset yapmak birbirinden farklıdır.

İhsanoğlu'nun aldığı eğitimi de dikkate alarak, özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde modernleşme çabalarında yaşanan “çevre güçleri ile uzlaşma sorunu” yukarıdaki (Tablo 3.) ifade de gözlenebilir. Osmanlı modernleşme dönemi ve Cumhuriyet'in kuruluş yılları dikkate alındığında, modernleşme çabalarının ve Cumhuriyet'in kuruluşunun siyasi ve askeri elitlerce düzenlenmesi bu anlamda merkez-çevre kopukluğunun temelini oluşturmaktadır. İhsanoğlu'nun bu söylemi geçmişten bu yana süregelen devlet yönetiminin, dönemsel olarak farklılaşsa da özünde bir elit grup tarafından şekillenmesine örnek teşkil etmektedir. Bu söylemi ile siyaset üretme koşullarının çevresel unsurlarla gerçekleştirilebileceğini ancak devlet yönetimi için "sapla samanı birbirinden ayırabilecek" bir alt yapıya, yani uzmanlaşmaya ihtiyaç olduğunu özellikle vurgulamıştır.

Tablo 4. Saygı- üslup vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Ey azizler, saygı. Ekeceğimiz diğer tohum saygıdır. Üslupta saygı. Bağımsız yargı, bir suç iddiasıyla ilgili hükmünü bildirmediğçe, böyle bir hükmü vermek, yargısız infaz demektir”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı
Sözcük Seçimi	Kendi ismine vurgu yaparak, seçim kampanyası çerçevesinde “ekmek” fiili ile kurduğu cümlelerden birisi. Huzurdan sonra saygı eklemek.
Retorik Unsurlar	Yargıya karşı güvenin olmadığı bir ortamda, üslupta saygı ile bu güvenin yeniden tesis edileceği düşüncesi

İhsanoğlu Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kariyer sahibi yönetici geçmişi ile girdiği için Türkiye’de siyasi çevrelerde tanınmayan bir isimdir. İhsanoğlu için diplomat kimliği üzerinden Cumhurbaşkanı aday profilini Kılıçdaroğlu şöyle tanımlamıştır: “Sıcak siyasetin içinde mümkün olduğunca yer almamış, siyaseten yıpranmamış, şaibesi olmayan, saygın, uluslararası itibarı yüksek, Türkiye’yi temsil kabiliyetine uygun, sakin, uzlaşmacı bir kişiliğe sahip ve herkese eşit mesafe durabilecek bir isim” (Çevikcan, 2014).

Cumhurbaşkanı adayı profilindeki tanımlamada İhsanoğlu’nun siyaseten “yumuşak üslup”, “elit”, “muhafazakâr”, “dindar” ve “batılı” bir profil çizilerek, daha çok bürokratik kimliği ve siyaset üstü özelliği ön plana çıkarılmak istenmiştir. Bu durum cumhurbaşkanlığı görevinin eski sembolik fonksiyonun devam ettirilmesi düşüncesini ortaya koymaktadır. Devletçi ve dengeli bir cumhurbaşkanlığı söylemi cumhurbaşkanlığının yasalarca belirlenmiş konumu açısından çelişki doğurmaktadır. Siyaset üstü bu durum Türk siyasetinde daha çok resmî ideolojinin devleti merkeze koyan bakış açısını yansıtmaktadır (Miş ve Yanık, 2014, s.11-21).

Konuşmasında özellikle isminin de vurgulanması şeklindeki bir seçim kampanyası stratejisi kapsamında “ekmek” fiilini kullanan İhsanoğlu, “saygı tohumları ekeceğiz” şeklindeki ifadesinde bu söylemi yinelemiştir.

Bilim dünyasına önemli katkıları olan İhsanoğlu, bu doğrultuda birçok ödül de almıştır. Devlet Üstün Hizmet Madalyası sahibi olan İhsanoğlu, İslam ve Batı kültürünü yakından tanımaktadır. “Saygı ekelim” ifadesi ile

de Anadolu'nun önemli kültürel değerlerine atıf yapmıştır (Göksu, 2014, s. 325).

Tablo 5. Huzur-refah vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Ey azizler. Dirlik. Ekeceğimiz diğer tohum da dirlik. Ne demek dirlik? Dirlik bir insanın sağlığı, huzuru, güveni demektir. Fertleri dirlik içinde bir toplum, topyekûn dirlik içindedir. Oysa çoğumuz borçluyuz”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı Yine “ekmek” fiiline vurgu yapılan bir cümle. Huzurdan sonra dirlik ekmek ve bu dirliğin sağlığı, güveni de beraberinde getireceğini vurgulayan sözcükler kullanılmış. Ülkenin refah ortamına erişimini niteleyen sözcükler seçilmiş.
Sözcük Seçimi	İhsanoğlu'nun seçtiği sözcükler ayrıca Arapça kökenleri ile de dikkat çekmektedir; “fert”, “topyekun” sözcükleri gibi.
Retorik Unsurlar	İhsanoğlu “Ne demek?” sorusu ile akademisyen kimliğini ön plana çıkartarak, kendisini dinleyenlere ders anlatan bir hoca üslubu ile yaklaşıyor.

Ekmeleddin İhsanoğlu, bilim adamı ve akademisyen kimliğini, seçim bildirgesini açıkladığı konuşmasının ilerleyen bölümlerinde, dinleyicilere daha net yansıtmaya başlıyor. Yine “Ey azizler” şeklindeki bir hitabın ardından, öğrencilerine ders anlatan bir üniversite hocası gibi “Ne demek dirlik?” şeklindeki soruya verdiği yanıtla da seçmenin beklentilerini karşılayacak bir toplumsal tablo çizerek cevap veriyor.

Türk Siyasal hayatında özellikle son dönemde akademik kimliğe sahip olanların devlet yönetiminde ağırlığı artmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana cumhurbaşkanlarının mesleki özelliklerine bakıldığında askeri bürokrasinin ağırlıkta olduğu görülmekle birlikte, 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül akademik kariyere sahip olanlar arasındadır. Bunun yanı sıra geçmişte Başbakan olarak görev yapan Tansu Çiller ve Necmettin Erbakan da akademik kimlikleri ön planda olan siyasetçilere örnek olarak gösterilebilir. Akademik kimliklerin siyasetçiler açısından ön planda olması bilgi birikiminin Türk devlet geleneğinde de olduğu gibi devlet yönetiminde önemli bir özellik olarak görülmesinden

kaynaklanmaktadır. Eğitim, eski çağlardan beri devlet adamları için önemli olmuş, özellikle devlet adamı yetiştiren eğitim kurumları tesis edilmiştir. Bu nedenle devlet yöneticiliğinin ayrı bir kesim tarafından yerine getirilmesi alışkanlığı Cumhuriyete de intikal etmiş ve bu gelenek günümüzde de siyasetçilerin ön plana çıkarttığı özellikler arasında olmuştur.

2014 Yılı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İhsanoğlu ile birlikte adaylık sürecinde seçim kampanyasını sürdüren Recep Tayyip Erdoğan, İhsanoğlu'na “monşer” şeklinde hitap ederek, Fransızca “azizim” demek olan bu hitapla, İhsanoğlu'nun üslubuna bir gönderme yapmıştır. Bu gönderme özellikle modernleşme döneminin batılı-gelenekçi çekişmesinin bir yansıması olarak da görülebilir. Merkezin gözündeki taşra (kenar) ya da başka bir ifade ile çevre, ulusal düzeyde politika üretme noktasında etkisinin sınırlandırılması gereken ve genellikle başkaldırı ve isyan alanı olarak görülmüştür (Kurtbaş, 2017, s. 185). Bu noktada elit temsilin, merkezdeki bu bakış açısı ile konumlanması merkez-çevre kopukluğunun temelini oluşturmuştur. Osmanlı modernleşme döneminde batılılaşma çabalarının toplumdan kopuk bir şekilde gerçekleştirilmesinin bir eleştirisi olarak değerlendirilebilecek bu gönderme, çevrenin merkeze bakış açısını da özetler niteliktedir.

Tablo 6. Ekonomik değerler vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Zengin borcu olabilir, ama onun çocuklarının eğitimi aksamaz, sofrada bal kaymak eksik olmaz. Ya fakirin borcu? Bak pahalı arabaya, zengin çok görünür fakir az görünür. Ödenemez biçimde kredi kartı borcu içinde. Bu borcu ödemek için vatandaşlarımız yemelerinden içmelerinden kesiyorlar...”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı
Sözcük Seçimi	Zengin, fakir, borç, kredi kartı, pahalı araba gibi sözcüklerle, ekonomik ortamda yaşanan memnuniyetsizliğe yönelik olarak, bir örnek üzerinden açıklama yapılmak istenmiştir.
Retorik Unsurlar	Ekonomik açıdan sınıfsal bir ayırım çerçevesinde, seçmenin içinde bulunduğu durumu anlayan ve buna çözüm üretmek isteyen bir devlet adamı görünümü çizmek istenmiştir.

İhsanoğlu'nun seçim kampanyası incelendiğinde, diğer adaylardan farklı bir şekilde mitingler yerine salon toplantılarını tercih ettiği görülmüştür. Mitinglerde ise İhsanoğlu'nu çatı aday olarak gösteren MHP ve CHP liderleri, İhsanoğlu adına seçmene hitap etmişlerdir. Böyle bir durumda, İhsanoğlu'nun seçmene doğrudan temasının mitinglerde olmaması, birebir onların karşısına çıkmaması kullandığı söylem ile kimi zaman çelişebilmektedir. Zira, seçmenin özellikle yaşadığı belirtilen ekonomik sıkıntılarının doğrudan tespiti için daha yakın temas kurulması gerekmektedir.

Tablo 7. Görev tanımı vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	"Köylü memur esnaf işçi işsiz, nereye gitsem duyduğum tek şey bu faizli borçlu halidir. Diyeceksiniz ki cumhurbaşkanlığı icra makamı değildir. Evet icra yetkisi yoktur ama icrayla el ele vererek, çağrı yaparak, yetkisini ve pozisyonunu kullanarak yol gösterir. Cumhurbaşkanları yol yapmaz ama yol gösterir"
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı Öğretici ifadeler kullanılmıştır. Cumhurbaşkanlığı'nın görev tanımı yapılmış, farklı seçmen kesimlerine hitap edilmek istenmiştir (köylü, memur, esnaf, işçi)
Sözcük Seçimi	Didaktik bir dille Cumhurbaşkanı'nın görev tanımı yapılırken, kendine özgü bir üslupla diğer adaylara yönelik bir eleştiri söz konusudur.

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun seçim bildirgesinde dikkat çeken diğer bir nokta da bilgi ve tecrübesini vurgulayan ifadeler kullanmasıdır. Tablo 7'de yer alan ifadeye olduğu gibi bir işin nasıl yapılacağı konusundaki yargısını "Cumhurbaşkanları yol yapmaz ama yol gösterir" cümlesi ile belirtmiştir.

Propaganda teknikleri içinde, konuşma metinlerinde izlenen bir yol olarak değerlendirilen "düşmanın tespit edildiği" konuşma tarzlarında, genellikle düşman olarak belirlenen soruna yönelik olarak çözüm önerile-

rinin aktarıldığı görülmektedir. Bu öneriler aktarıldıktan sonra bir otoriteye sığınılması söz konusudur (Aydın, 2016, s.710). İhsanoğlu da bu yöntemle işsiz kalan halkın, bu durumda olmasına sebep olan olumsuzlukları “düşman” olarak niteleyen ifadeler kullanmıştır.

Tablo 8. Modern toplum vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Bu gençler kahve köşelerinde ömür tüketiyorlar. Gençlerin aklını fikrini bilime, sanayiye kanalizasyon etmeliyiz. Bunun sonunda ne oluyor, işte bu tablolar çıkıyor. Dünyanın gittiği yer patenttir, bilimdir, matematiktir. Bunlara dikkat etmezsek, düne göre iyi oluruz belki ama rakiplerimize göre iyi olur muzun esas soru bu”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı Bilimsel anlamda yatırımların artırılmasını vurgulayan sözcükler tercih edilerek, ilerlemenin ve modern toplumlarla rekabet edebilmenin bilimsel yatırımlar vasıtasıyla gerçekleşeceği vurgusu
Sözcük Seçimi	Olumsuz bir tablo çizilerek, rekabetten söz edilmiş. Böyle bir durumda karşılaştırma yapılarak nasıl daha modern olunacağı belirtilmiş.
Retorik Unsurlar	

İhsanoğlu'nun konuşmalarındaki üslubu genel olarak değerlendirildiğinde, sakin-yumuşak-uzlaştırıcı nitelendirmeleri ile açıklanabilir. “Çatı aday” İhsanoğlu bu cümleleri ile (Tablo 8) Türkiye'nin bilimsel anlamda büyük bir sorunla karşı karşıya olduğunu anlatmaktadır. Bu anlatımda öğüt veren, çözüm üretmeye çalışan bir üslupla, retorik unsurları, “sakin bir yöntemle ikna edebilme” şeklinde inşa etmektedir.

İhsanoğlu'nun siyasetteki üslubu değerlendirilirken, muhafazakâr, dindar ve batılı bir profilin yanı sıra siyaseten “elit” bir temsile sahip olduğu da dikkat çekmektedir (Miş ve Yanık, 2014, s.11). Elitler siyasi, askeri ve bürokratik olarak geçmişten bu yana toplumsal ve siyasal alanın inşasında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Osmanlı döneminden Cumhuriyetin kuruluş yıllarına kadar toplumsal ve siyasal alanda yaşanan tüm dönüşümler elitler eliyle toplumsal alandan kopuk bir şekilde dizayn edilmiştir. Örneğin Osmanlı döneminde yönetici seçkinler ile bütün öteki bireyler arasındaki ayırım, askeri terminoloji ile yani “askeri sınıf” şeklinde

adlandırılıyordu (Mardin, 2014, s.119). Cumhuriyet döneminde ise merkezin belirleyici unsuru askeri elitler olmuştur.

Tablo 9. Eğitim, bilimsel değerler vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Biz şimdiye kadar tek bir Nobel kazandık, o da Orhan Pamuk sayesinde. Bilimde, tıpta, fizikte, kimyada Nobel kazanmadık. Bizimle yarışa, bizden sonra kalkan ülkeler bunu başardı. Ben size Hindistan’dan Çin’den bahsetmeyeceğim. Mısır’dan Pakistan’dan bahsedeyeceğim. 80’li yıllarda Pakistan’dan fizik ödülü almıştır. 15 yıl önce Mısır’dan bir kimyager ödül almıştır. Türkiye bu hedefe ulaşması için çalışması lazım”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı Bilimsel anlamda Türkiye’nin dünyadaki konumunu ortaya koymaya yönelik ifadeler yer verilmiştir. Hindistan, Çin, Pakistan gibi ülkeler örnek olarak verilerek bilimsel anlamda hangi noktada bulunduğu karşılaştırmalı olarak örneklendirilmiştir.
Sözcük Seçimi	“Nobel” gibi bilimsel anlamda geçerliliği tüm Dünya tarafından kabul edilen bir ödülün bahsederek, bu alanda Türkiye’nin, gelişim düzeyleri tartışılan ülkeler karşısında dahi geri kalmışlığı vurgusu
Retorik Unsurlar	

İhsanoğlu’nun akademik ve diplomatik arka planı, muhafazakâr-merkezci eğilimleri yansıtan söylemleri (Özbudun, 2014) yukarıdaki cümlelerde (Tablo 9) aktardığı, Nobel ödülü vurgusuyla, Türkiye’nin bilimsel alandaki yetersizlikleri, ülkenin içinde bulunduğu duruma bakış açısını da yansıtmaktadır. Ülkede çözülmesi gereken sorunlar içerisinde, bilimsel yetersizlik İhsanoğlu’nun perspektifinden bakıldığında öncelikli bir konuma sahiptir.

Tablo 10. Kutsal değerler vurgusu

Seçim Bildirgesi Cümlesi	“Ekmek için... Ne demek ekmek için? Mil-letimizin kültüründe çok kutsal kavramlar var. Bunun başında kitap gelir. Biz kitap diye Kuran-ı Kerim'e deriz. Bir başka kutsalımız var, bay-rağımızdır. Bayrağımız bizim canımızdır, kanımızdır. Bu devletin tapu senedidir. Bir başka kutsalımız ekmektir. Ekmek bizim için çok kutsal bir kavramdır”
Cümle Yapısı	Sıralı cümle yapısı
Sözcük Seçimi	“Ne demek?” şeklinde öğretici bir üslupla, kültü-rel ve dini değerlere verilen önemi vurgulayan sözcükler kullanılmıştır (ekmek, bayrak, kitap)
Retorik Unsurlar	“Kutsal” vurgusu ile bayrak ve Kuran-ı Kerim'in önemi belirtilerek, “ekmek” kavramının da aynı kutsallıkta olduğu belirtilerek, kültürel, dini değerlerin ön plana çıkartılarak konuşmada iknanın sağlanmaya çalışılması

Türkiye’de son yıllarda şekillenen siyasi alana baktığımızda, muhafazakâr seçmenin siyasi tercihlerinin yansımaları görülecektir. Böyle bir durumda, Ağustos 2014’teki Cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday belirlenmesi sürecinde, muhafazakâr kimliği ön plana çıkan bir “çatı aday” belirlenmesi stratejisi, muhalefet partileri tarafından benimsenmiştir. İhsanoğlu’nun milliyetçi ve muhafazakâr yönü, özgeçmişi incelendiğinde de net bir şekilde gözlenmektedir (Miş ve Yanık, 2014, s.10-11).

İhsanoğlu seçim bildirgesinin bu bölümünde (Tablo 10) yine akademisyen kimliğinin ağır bastığı bir söylemle, dinleyicilere bir soru yöneltilmiş ve cevabını açıklayarak anlatmıştır. Bu cümlelerde dikkati çeken İhsanoğlu’un hedef kitlesinin özelliklerine yönelik olarak seçtiği sözcüklerin etkisidir. Kültürel ve dini öğeler aracılığıyla, muhafazakâr bir aday olarak İhsanoğlu, seçmenin kutsal değerlerine dokunmaya çalışmıştır.

Sonuç

Çalışmada 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde adaylardan biri olan Ekmeleddin İhsanoğlu’nun seçim bildirgesine yönelik söylem analizine yer verilmiştir. Seçim bildirgesi, İhsanoğlu’nun özgeçmişi, “çatı

aday" söylemi ve İhsanoğlu'nun iki farklı ideolojiye sahip parti tarafından ortak aday olarak gösterilmesi ile birlikte değerlendirildiğinde tüm bu farklı etkenleri içinde barındırdığı görülmektedir.

Öncelikle, İhsanoğlu'nun söylemlerinde, çevrenin unsurlarını yansıtan dini ve kültürel ifadeler yer verdiği görülmektedir. Ancak bu durum halk tarafından seçilmenin bir gereği olarak siyasal desteğin çevre tarafından verilecek olması ile açıklanabilir. Bunun dışında Cumhurbaşkanlığı makamına bakış açısı geçmişteki geleneklere bağlı olduğunu göstermektedir. Türk siyasal hayatında Cumhurbaşkanı'nun ilk defa halk tarafından seçimle belirlenmesi ve anayasal konumu değerlendirildiğinde bu makamın, geçmişten bu yana uygulamada olmasa da anayasal olarak partiler üstü ve dengeleyici bir konumda olduğu belirtilebilir. Parlamenter sistem geleneğinde Cumhurbaşkanı'nun yetkileri ise sembolik olmakla birlikte Türkiye'de 1982 Anayasası ile parlamenter sistemin özüne aykırı olarak genişletilmiştir. Ancak genel olarak Cumhurbaşkanlarına siyasal sistemde atfedilen görev, icracı bir makam olmaktan ziyade siyaset üstü bir alan olarak dengeleyici rolü üstlenmek olmuş, bu nedenle de makam, siyasi kariyerin son basamağı olarak görülmüştür. Bu gelenek İhsanoğlu'nun söylemlerinde de görülmektedir. Farklı siyasal tabana mensup iki partinin ortak adayı olarak çıkmış olması da seçilmesi durumunda İhsanoğlu'nun böyle bir geleneksel görevi yükleneceğini göstermektedir.

İhsanoğlu'nun söylemleri çalışmanın temel varsayımının kuramsal yapısını oluşturan merkez-çevre ayrımını da bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Söylemleri incelendiğinde geçmişten bu yana merkezin belirleyici unsuru olan elitlerin devlet yönetimine bakış açılarını ortaya koyar nitelikte vurgulara yer verdiği görülmektedir. Merkezi temsil eden elitlerin devlet yönetiminde etkin rol oynaması ve bu alanın herhangi birinin eline bırakılmayacak kadar önemli olduğunun vurgulanması İhsanoğlu'nun söylemlerinde de ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra elit tanımında yer alan bilgi birikimin İhsanoğlu'nun söylemlerinde özellikle bilimsel gelişmişliğe yaptığı vurgu ile örtüşmektedir. Ancak İhsanoğlu'nun söylemleri genel itibari ile çevreden ve çevrenin beklentilerinden kopuk söylemler olarak değerlendirilemez. İhsanoğlu'nun kişisel özellikleri yani muhafazakâr bir aileden gelmiş olması ve bu alanda yapmış olduğu çalışmalar, toplumsal beklentilerden uzak olmadığı da göstergesidir. Ayrıca geçmişten

bu yana geleneksel olarak siyasiler, dini ve toplumsal kutsallıklara siyaseti meşrulaştırmak adına söylemlerinde yer vermekte ve toplumsal desteğin sağlanması durumunda önemli bir araç olarak bu değerleri kullanmaktadır. Bu duruma İhsanoğlu'nun söylemlerinde de rastlanmıştır.

Merkez-çevre kopukluğunun temelinde merkezi temsil eden elitlerin, çevreye karşı bakış açısı yatmaktadır. Merkezi temsil eden elitlerin çevreden bağımsız olarak çevreyi şekillendirmesi ve devlet yönetiminin ayrı bir yetenek ve bilgi birikimi gerektirdiği inancı buna karşılık uzun zamandır süren bu bakış açısına karşı çevrenin tepkisi, merkez ve çevre arasında bir kez daha gerilim yaratmıştır. Bu gerilim İhsanoğlu'nun siyasi rakibi olan Erdoğan'ın ona "monşer" olarak hitabında da açıkça görülmüş ve siyasi rakibince İhsanoğlu merkezi temsil eden çevreden kopuk bir elit olarak algılanarak, eleştirilmiştir.

Sonuç olarak İhsanoğlu'nun söylemleri incelendiğinde geçmişten bu yana merkezi temsil eden elit tanımlaması söylemlerine rastlanmaktadır. Ancak bu durum muhafazakâr söylemlere ve toplumun kutsallıklarına vurgu yapmasına da engel olmamış özellikle bu alanla ilgili söylemlere de yer vermiştir. Bu nedenle İhsanoğlu'nun söylemleri Osmanlı modernleşme döneminde ortaya çıkan ve batı ile İslamiyet'i sentezleyen anlayış çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu açıdan çalışma, söylemlerdeki politik kimlikler ve bu kimliklerin yansıttığı elit gruplar açısından yapılacak bundan sonraki çalışmalara kaynaklık edebilir.

EXTENDED ABSTRACT

**Elite Rhetoric in the Context of Central-Periphery
Relations: A Discourse Analysis Towards 2014
Presidential Elections**

*

Tuğba Yolcu – Ayşe Aslı Sezgin

Osmaniye Korkut Ata University

In this study, it has been intended to make an analysis for the recent history of Turkish political history, in the context of the centre-periphery relationship, within the conceptual framework of the concept of elite in political science and of the elite theories used in the analysis of political and social events, in parallel with this concept, and also with the help of the rhetoric concept which has an important position in political science and political communication studies. The elite theory, which is also the subject of sociological researches especially to be able to termly explain the causes and consequences of social events, still maintains its importance in political science literature. For this purpose, in the study, Ekmeleddin Ihsanoglu's discourse in the 2014 presidential election process, in which distinguished -elite politician debates were started with his candidacy, has been analyzed by discourse analysis.

The centre-periphery relationship was put forward by Edward Shils and had an important key role in explaining community structure. This role attempted to explain all the processes that constitute management relations, society, and social relations. The evaluation of the Turkish society through this theory was done by Serif Mardin.

Serif Mardin, who evaluated the centre-periphery relationship from the viewpoint of Turkish society, defined the center as an essence that made functioning of Ottoman bureaucracy and of the state possible. The geographical boundaries that include social areas and institutions outside the center are defined as the periphery (Mardin, 2009, pp. 37). Ihsanoglu,

who emphasized that “directing a state” requires a more different approach than “doing politics”, also expressed his idea of disseminating state authority through elites, involved in centre-periphery approach; rhetoric, which is another title of the conceptual framework of the study, was evaluated in the scope of elite concept and elite rhetoric.

While the concept of elite in Turkish, which refers to distinguished people, constitutes the uppermost segment in the social structure; political elites are those who hold political authority due to these senior positions. Elites, who are considered to be talented, intelligent and powerful people, getting highest scores in the field of education, were also discussed in the studies on elitist theories. According to these theories, the best management style will be the one conducted by elites.

Investigating the rhetorical elements concerning elites is particularly important in the analysis of social and political events to be made in the scope of the elite theory. What do politicians say, which will have a strong influence on the public and which can be regarded as a source of information for citizens? When especially the studies on political communication are reviewed, it will be observed that elites share their opinions regarding the public, in their own wording in order to be very effective. In the process of decision making in elite rhetoric, it is seen that elites offer reasonable justifications for their position; besides that, they also evaluate alternative arguments and recommendations. In addition, when they face with a strong and challenging situation, elites use a rhetoric which shows that they are willing to reevaluate their preferences (Amsalem, et al., 2017).

First of all, it is seen that Ihsanoglu, in his discourses, use religious and cultural expressions reflecting peripheral elements. But, this situation can be explained by the fact that the political support is given by the periphery as a requirement of being elected by public. Besides that, his point of view to the presidential office shows that it sticks to the traditions in the past. When it is considered that the president of the republic will be elected by public for the first time in the Turkish political life and considered his constitutional position, it can be stated that this position constitutionally is above parties, and in a balancing position, even if it has not been implemented from past to present. As well as the President's authorities are symbolic in the parliamentary system from past to present, they

have been extended by the 1982 Constitution, as being contrary to the essence of the parliamentary system. However, in general, the task attributed to Presidents in the political system has been to play a balancing role in supra-political field rather than being an executive position, therefore, the position has been seen as the last step of political career. This tradition is also seen in Ihsanoğlu's discourses. The fact that he has been selected as a common candidate of two parties with different political base, which shows that Ihsanoğlu will undertake such a traditional task in case of being elected.

Ihsanoglu's discourses once again revealed the distinction between the center and periphery, constituting the theoretical structure of the basic assumption of the study. When his discourses are reviewed, it is seen that he laid emphasis on wording which can be considered as state government-related viewpoints of elites who have been determinant factor of center from past to present. Ihsanoglu especially emphasized in his discourses that elites who represent the center play an active role in state government, and that this position is too important no to be undertaken by any person. Besides, the accumulation of knowledge in the definition of elite overlaps especially with the emphasis on scientific development laid by Ihsanoglu in his discourses. However, in general, Ihsanoglu's discourses cannot be regarded as those disconnected from the community and community's expectations. Ihsanoglu's personal features, that is, the fact that he has come from a conservative family and that the studies he has done in this field indicate that he is not far from to meet the social expectations. Moreover, politicians traditionally mention religious and social sacredness in their discourses, in order to legitimate politics, and they use these values as an important means in case that they provide social support. This situation was also encountered in the discourses of Ihsanoglu.

That elites who represent the center formalise the environment, independently of the environment, and believing that state government requires a special ability and knowledge, on the other hand, the reaction of opponent periphery's against this point of view lasting for long time, once again created a tension between the center and periphery. This ten-

sion was clearly seen in Erdogan's speech, Ihsanoglu's political rival, addressing as “monser” to him, and Ihsanoglu was criticized by his political rival as a elite disconnected from the environment, representing the periphery.

Kaynakça/References

- Akyol, E. (2013). *Merkez-çevre ilişkileri ve modelin geçerliliği, Türkiye’de siyasal hayat*. A. Karadağ (Der.), Ankara: Orion Kitapevi.
- Ammelburg, G. (2003). *Konuşma sanatı: konuşmacı eğitimi*. N. Yıldırım (Çev.), Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Amsalem, E., Sheaffer, T., Walgrave, S., Loewen, P. J., & Soroka, S. N. (2017). Media motivation and elite rhetoric in comparative perspective. *Political Communication*, 34(3), 385-403.
- Aristo, (2004). *Retorik*. M. Doğan (Çev), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arslan, A. (2004). Türkiye’de iktidarın sosyolojik anatomisi ve iktidar seçkinleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-25.
- Aydın, F., B. (2016). Analysis of propaganda speeches of 2014 presidential bids with discourse analysis of van Dijk. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 703-716
- Çaha, Ö., (1997). 1980 Sonrası Türkiye'sinde sivil toplum arayışları. *Yeni Türkiye-Sivil Toplum Özel Sayısı*, 18, 28-64.
- Çevikcan, S. (2014), Neden İhsanoğlu, 5 Haziran 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/serpil-cevikcan/neden-ihsanoglu--1898212/> adresinden erişildi.
- Çomu, T.ve Halaiqa, İ. (2015). *Web içeriklerinin metin temelli çözümlemesi. yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. M. Binark (Der.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Daver, B. (1965). Az gelişmiş ülkelerde siyasi elit (seçkinler), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 20 (2), 517-535.
- Doğru, M. (2000). *Hitabet*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). *Söylem kuramları ve eleştirel söylem çözümlemeleri. medyadan söylemler*. T. Durna (Der.), İstanbul: Libra Kitap.

- Göksu, O. (2014). Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde medyanın adayların seçim kampanyalarındaki stratejik konumu. *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı V*, 319-336.
- Grigoriadis, I. N. (2015). The Turkish presidential elections of 10 august 2014. *Mediterranean Politics*, 20(1), 105-110.
- Gür, T. (2013). Postmodern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 185-202.
- Kapani, M. (2016). *Politika bilimine giriş*. Ankara:BB101 Yayınları
- Karadağ A. (2005), Din-devlet ilişkisi ve Türkiye deneyimi. A. Küçük, S. Bakan, A. Karadağ, (Ed.), *Türkiye’de Siyasal Hayat*. İstanbul: Aktüel Yayıncılık.
- Kurtbaş, İ (2017), Türkiye’de politik değişim ve siyasi elitler merkez-çevre kuramının gözden geçirilmesi ve Türkiye’de bir “elit koalisyonu olarak yeni elitler”. *International Journal of Social Science*, 54, 179-204.
- Mardin, Ş. (2003). Yenileşme dinamiğinin temelleri ve Atatürk, M. Türköne, T. Önder (Der.), *Türkiye’de Toplum ve Siyaset* (Makaleler 1). İstanbul: İletişim.
- Mardin, Ş. (2009). *Türkiye’de toplum ve siyaset, makaleler 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2014). Türk siyasasını açıklayabilecek bir anahtar merkez-çevre ilişkileri. E. Kalaycıoğlu ve A.Y. Sarıbay (Ed.) , *Türk Siyasal Hayatı*.Bursa: Sentez Yayınları.
- Miş, N. ve Yanık, M. (2014). Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve adaylar Ekmeleddin İhsanoğlu’nun siyasal anlamı. *Analiz*, 105. İstanbul: SETA.
- Özbudun, E. (2014). The 2014 presidential elections in Turkey: A post-election analysis. *Global Turkey in Europe, Policy Brief 18*, 20 Haziran 2018 tarihinde http://www.iai.it/sites/default/files/gte_pb_18.pdf adresinden erişildi.
- Ross, D. (2002). *Aristoteles*. Z. Kurtoğlu (Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Shils, E. (2002). Merkez-Çevre. Y. Z. Çelikkaya (Çev.). *Türkiye Günlüğü*, 70, 86-96.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ekmeleddin İhsanoğlu Özgeçmiş, 25 Mayıs 2018 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgip_donem=26&p_sicil=7156 adresinden erişildi.
- Theodorakopoulos, (2004). *Attika retoriğine giriş*. S. Sandalcı (Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Van Dijk, T. (1999). *Medya, iktidar, ideoloji*. M. Küçük (Der.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Vergin, N. (2007). Merkeze talip bir partinin önlenemez yükselişi, *Türkiye Günlüğü* 90, 66-76.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Yolcu, T. ve Sezgin, A., A. (2018). Merkez-çevre ilişkisi bağlamında elit retoriği: 2014 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerine yönelik bir söylem analizi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1867-1896.
DOI: 10.26466/opus.433644